

Řádky o medu (2) Z historie

“Řádky“ mají vymezený jen skutečně sporý prostor; není proto snadné vzít si za úkol téma historie vztahu medu a člověka. Byly totiž o něm popsány tisíce stránek. *„Mezi vším hmyzem zaslouží včely právem první místo a největší obdiv, neboť jsou stvořeny pouze pro lidi. Sbírají med, nejsladší a nejzdravější šťávu, tvoří plásty a vosk, jehož k tisícovým věcem upotřebiti lze; jsou neúnavné, pracovité, mají státní zřízení, společné vůdce a co jest nade všecko, mají ušlechtilé mravy a příroda se v nich velkolepým způsobem oslavila a v tomto nepatrném tvorů něco úplně nevyrovnatelného vytvořila,“* napsal před téměř 2 tisíci lety Plinius. Starořímský filosof a básník ve svém obdivném textu shrnul to, co může naplňovat lidskou populaci obdivem podnes; což ale nás, pány tvorstva, bohužel nijak neinspiruje k následování.

Z pouhého vykradače zimních zásob pilného hmyzu se postupně vyvinul brtník, který již divoké včely při vybírání medu neplenil, nýbrž s nimi aktivně, účinně „spolupracoval“. Časem se stalo záměrem brtníků pro včely k osídlení připravovat. Nikdo dnes již neodhadne okamžik, kdy brtník poprvé přinesl část kmene se včelím rojem ke svému obydlí a kdy vznikem klátu, přímého předchůdce skutečného úlu, začalo úzké soužití včely a člověka.

Jisté je, že od samého počátku epoch historicky zaznamenaných je cílený chov včel dokumentován. Nejranější zmínky o medu nalezneme na hliněných tabulkách Sumerů, záhadné, nejstarší historicky známé civilizace, která po sobě zanechala písemný odkaz. Med tento tajemný národ přidával do piva, v jehož výrobě dosáhl úrovně vel mistrů. Rituální a lékařské využití medu je zmiňováno i v Chammurapiho zákoníku Babyloňanů, jejichž kultura se rozvíjela rovněž v oblasti Mezopotámie, „mezi dvěma řekami“. Je libo něco speciálního proti kašli? *„Vezmi špetku azallu, rozpust v ústech a potom sliny spolkní. Potom zapij hustou polívkou z vepřového masa a na to pivo s medem. Totéž opakuj tři dny.“* A citovat bychom mohli čínské, indické, či egyptské zdroje.

V evropských zemích nastal od počátku středověku prudký rozvoj včelaření i využívání medu. Úzké vymezení využití sladkého produktu včel výhradně na rituální účely a léčení, k čemuž bylo ve starých civilizacích vždy blízko, bylo postupně odbouráno a med začal být poměrně široce dostupný. Byl žádaným a cenným sladidlem. V srdci Evropy již v 11. a 12. století byly med a medovina důležitým vývozním artiklem. Chovu včel se tehdy věnovala v mimořádné míře církev, ale nikoliv med, nýbrž vosk byl hlavním předmětem jejího zájmu: Med se obvykle prodával a z vosku se vyráběly svíce, zcela nenahraditelné při liturgických obřadech, případně při nočním samostudiu mnichů.

V dobách válečných se projevoval útlum včelaření, který např. v českých zemích po třicetileté válce měl až katastrofální následky. Mnoho vesnic zůstalo zcela vyhlazených, návrat brtníků do lesů a úlů k venkovským stavením trval mnohá desetiletí. O skutečném rozvoji včelaření se dá hovořit až díky cílené podpoře císařovny Marie Terezie.

Jako sladidlo byl med postupně vytlačěn třtinovým a řepným cukrem a sirupem. Od dob, kdy použití medu spočívalo v úloze výlučného sladidla, popřípadě bylo jeho zužitkování s ohledem na mimořádnou vzácnost a cennost omezeno na léčitelství a lékařství, se jeho postavení a význam změnily. Technologie včelaření a získávání medu prošla zejména v 19. století prudkým rozvojem. S tím, jak rostla jeho dostupnost, nabývala na intenzitě diskuze o jeho významu ve zdravé výživě, jenž v protikladu k názorům a zkušenostem našich předků bývá mnohdy podceňován; na druhé straně se projevuje vysoký zájem o návrat k přirozené přírodní stravě, v níž med zákonitě nachází svou nezastupitelnou úlohu.

Ing. Libor Dupal, předseda Sdružení českých spotřebitelů, dupal@regio.cz